

مهمترین فرصت های فراروی جمهوری اسلامی ایران در اقلیم کردستان عراق

داود رضایی^۱

چکیده

موقعیت ژئوپلیتیک جمهوری اسلامی ایران و منطقه اقلیم کردستان عراق در باب مناسبات اقتصادی، سیاسی، فرهنگی و ... فرصت هایی را برای دو طرف ایجاد نموده است بطوری که در عصر وابستگی متقابل، از این موضوع نمی توان چشم پوشی کرد. اقلیم کردستان عراق به لحاظ داشتن روابط دیرینه، مرز مشترک و ارتباط هویتی با مناطق کردنشین ایران فرصت هایی را برای جمهوری اسلامی ایران ایجاد نموده که از آنها می توان در راستای افزایش روابط راهبردی و ارتقاء امنیت ملی استفاده نمود. هدف اصلی این پژوهش بررسی مهمترین فرصت های فراروی جمهوری اسلامی ایران در اقلیم کردستان عراق برای کمک به تصمیم سازی موثر در حوزه مدیریت امنیتی مسائل مربوط به اقلیم کردستان و حضور موثر در آنجا در راستای ارتقاء امنیت ملی جمهوری اسلامی ایران می باشد. این پژوهش از نوع کاربردی و به روش کیفی و با رویکرد توصیفی و تحلیلی است به این صورت که ابتدا از طریق منابع کتابخانه ای و اینترنتی اطلاعات جمع آوری شده و سپس با برخی صاحب نظران و خبرگان این حوزه مصاحبه هدفمند و عمیق انجام شده تا مهمترین فرصت های فراروی جمهوری اسلامی ایران در اقلیم کردستان عراق شناسایی شود.

واژگان کلیدی: فرصت ها، جمهوری اسلامی ایران، اقلیم کردستان عراق، امنیت ملی

جستار گشایی

منطقه امروزی کردستان عراق در دوران باستان بخش اصلی امپراتوری آشور را تشکیل می‌دادند. همه منطقه امروزی کردنشین تا سال ۱۵۱۴ میلادی یکی از ایالات ایران بود. در جنگ چالدران که بین نیروهای شاه اسماعیل صفوی و سلطان سلیم عثمانی در سال ۱۵۱۴ میلادی انجام گرفت بر اثر شکست ایران، بخشی از این مناطق از ایران جدا شد و نصیب عثمانی گردید. بعد از فروپاشی امپراتوری عثمانی و تا قبل از برگزاری کنفرانس قاهره^۱ کردها و عرب‌ها از یکدیگر جدا بودند و کردها آرزو و انتظار کشوری مستقل را داشتند تا اینکه در ۱۲ مارس ۱۹۲۱ انگلیسی‌ها در کنفرانس قاهره ملک فیصل را به پادشاهی عراق انتخاب کردند و وی نیز تلاش زیادی انجام داد تا کردستان را به عراق ملحق کند. در نهایت اقلیم کردستان کنونی در سال ۱۹۷۰ و در پی پیمانی میان حکومت وقت عراق و رهبران کرد عراق تشکیل شده است (حافظ نیا، ۱۳۸۹: ۲). در حال حاضر خاک کردستان بین چهار کشور ایران، عراق، ترکیه و سوریه تقسیم شده است. بعد از تأسیس کشور عراق در سال ۱۹۳۲، کردهای عراق اغلب در قسمت شمال و شمال شرقی عراق و در استان‌های سلیمانیه، دهوک و اربیل سکونت داشتند و جنگ‌های زیادی را برای رسیدن به استقلال انجام دادند که بی نتیجه بودند. بعد از جنگ آمریکا با عراق و اشغال این کشور، حکومتی فدرالی در کردستان عراق تشکیل شد. بعد از تشکیل حکومت فدرالی در اقلیم کردستان و افزایش نقش کردها در ساختار سیاسی عراق، کشورهای فرامنطقه‌ای بانگاه راهبردی به این منطقه، از آن حمایت کرده و حضور بی سابقه‌ای در اقلیم پیدا کردند. با توجه به رابطه نزدیک فرهنگی و قومی کردهای ایران و عراق و داشتن مرز مشترک و همچنین تأثیر پذیری کردهای ایران از کردهای عراق، هرگونه اقدام و تحرک در اقلیم کردستان بر مناطق کردنشین ایران تأثیرگذار خواهد بود. اقلیم کردستان عراق بعد از سال ۲۰۰۵ به عنوان یک منطقه فدرالی در قانون اساسی عراق تصویب و شکل جدیدی به خود گرفت. این منطقه دارای منبع نفت و گاز فراوانی است که موقعیت ژئوپلیتیک آن در کنار منابع حیاتی موجود، نگاه کشورهای همسایه و رقبای جمهوری اسلامی ایران به این منطقه را افزایش داده است. در این میان جمهوری اسلامی ایران به دلیل همسایگی و داشتن مرز مشترک و اشتراکات قومی و نژادی با کردهای اقلیم، می‌تواند از فرصت‌های موجود در اقلیم در راستای منافع ملی خود استفاده کند. این پژوهش در تلاش است تا مهمترین فرصت‌های فراوری جمهوری اسلامی ایران در اقلیم کردستان عراق را شناسایی تا از آنها در راستای ارتقاء امنیت ملی خود استفاده کند.

امکانات بسیار زیادی که در منطقه کردستان عراق در سالهای اخیر به واسطه حمایت‌های کشورهای همچون آمریکا و اسرائیل در این منطقه ایجاد شده است و همچنین نگاه راهبردی اسرائیل به کردها در

۱. از ۱۲ تا ۱۴ مارس ۱۹۲۱ در قاهره کنفرانسی تشکیل و در آن تصمیماتی برای خاورمیانه در نظر گرفته شد که از آن جمله ایجاد کشور عراق بود.

عراق برای فشار بر ایران و سرمایه‌گذاری‌های اقتصادی و تجاری و آموزش‌های نظامی به نیروهای نظامی کرد نشانگر اهمیت این منطقه است. بعد از فدرالی شدن اقلیم کردستان، این منطقه زمینه مناسبی را برای فعالیت مستقل در حوزه‌های مختلف با همسایگان خود بدست آورد و اقلیم کردستان با دارا بودن منابع نفت و گاز فراوان و زمین‌های حاصلخیز و همچنین جمعیت و مساحت مناسب، در صدد توسعه زیرساخت‌های خود در حوزه‌های مختلف برآمد. جمهوری اسلامی ایران سوابق همکاری خوبی با کردهای عراق داشته که از آن جمله می‌توان به همکاری آنها در دهه ۱۹۷۰ میلادی در جنگ ایران با صدام و از سوی دیگر نیز کمک‌های فراموش نشدنی ایران در دفع حمله داعش به مناطق کردستان عراق و میانجیگری در حل اختلافات بین اربیل و بغداد و... اشاره نمود اما برخلاف این همکاری‌ها، از فرصت‌های بوجود آمده در آنجا بخوبی استفاده ننموده است. تحولات این منطقه به دلیل همجواری و ارتباطات قومی و نژادی با مناطق کردنشین جمهوری اسلامی ایران، می‌تواند بر امنیت ملی کشورمان تاثیرگذار باشد لذا باید از فرصت‌های موجود در آنجا برای جلوگیری از حضور رقبای و دشمنان نظام در این منطقه و ارتقاء امنیت ملی کشورمان استفاده نماییم. هدف اصلی این پژوهش کمک به تصمیم‌سازی موثر در حوزه مدیریت امنیتی مسائل مربوط به اقلیم کردستان و حضور موثر در آنجا در راستای ارتقاء امنیت ملی جمهوری اسلامی ایران می‌باشد. با توجه به موارد گفته شده، مساله اصلی در این پژوهش این است که مهمترین فرصت‌های فراروی جمهوری اسلامی ایران در اقلیم کردستان عراق کدامند تا با شناسایی این فرصت‌ها بتوان از آنها در راستای منافع ملی استفاده نماییم.

اهمیت این پژوهش از آنجا است که شناسایی فرصت‌ها در اقلیم کردستان و استفاده از آنها، سبب تأمین منافع ملی و ارتقاء امنیت ملی جمهوری اسلامی ایران خواهد شد و در صورت عدم شناسایی این فرصت‌ها و استفاده نکردن از آنها، زمینه حضور بیشتر دشمنان و رقبای جمهوری اسلامی ایران در این منطقه فراهم می‌شود و با حضور در کنار مرزهای جمهوری اسلامی ایران اشراف اطلاعاتی بیشتری نسبت به ایران پیدا می‌کنند و امنیت ملی ایران با چالش‌هایی مواجه خواهد شد. در رابطه با اقلیم کردستان عراق منابع متعددی منتشر شده است که با توجه به تحقیق حاضر مهمترین آنها به شرح زیر می‌باشد.

- قدیر نصری و داود رضایی (۱۳۹۳) در مقاله‌ای با عنوان امکان سنجی استقلال کردستان، به نقاط قوت و ضعف اقلیم کردستان برای رسیدن به استقلال کامل پرداخته و منابع و موانعی که برای تشکیل کشور مستقل کردی وجود دارد، را بیان نموده است. در نهایت نتیجه‌گیری شده که در حال حاضر امکان استقلال کامل اقلیم کردستان عراق وجود ندارد.

- علی محمدیان وقاسم ترابی (۱۳۹۴) مقاله‌ای را با عنوان تاثیر تحولات پس از سقوط صدام بر کردهای

عراق منتشر نموده است. نتایج تحقیق حاکی از آن است که طی چند سال گذشته تحولات ویژه ای در عراق رخ داده که از جمله آن‌ها می‌توان به ظهور و قدرت‌نمایی داعش، تدوین قانون اساسی، سقوط صدام حسین و گسترش اختلافات داخلی در عراق اشاره نمود که گرچه این موارد خواسته کردها نبوده اما موجب تسریع در فرآیند مبارزه جویی کردها برای رسیدن به خواسته‌های آنها شده است.

- محمدرضاحاتمی و میکائیل سانیار (۱۳۹۶) مقاله ای را با عنوان همه پرسى اقلیم کردستان عراق؛ منابع و تنگناهای تشکیل دولت مستقل منتشر نموده اند. نتایج تحقیق حاکی از آن است که رشد ناسیونالیسم کردی و شرایط و تحولات کنونی عراق و منطقه، وزن بالای ژئوپلیتیکی و حمایت‌های برخی بازیگران منطقه ای و فرامنطقه ای از جمله آمریکا، اسرائیل و اتحادیه اروپا از اصلی‌ترین منابع تقویت‌کننده حرکت اقلیم کردستان به سمت استقلال هستند.

- نبی‌الله روحی (۱۳۹۳) مقاله ای را با عنوان استراتژی رژیم صهیونیستی در اقلیم کردستان عراق و پیامدهای امنیتی آن بر جمهوری اسلامی ایران منتشر نموده است. یافته‌های پژوهش بیانگر این است که مهم‌ترین قاعده‌های کلی حاکم بر استراتژی رژیم صهیونیستی در برابر کردستان عراق، پیشبرد و تأمین منافع سیاسی و اقتصادی خود در شمال عراق، سلب فرصت و محدود سازی حضور و نفوذ جمهوری اسلامی ایران، حمایت از اپوزیسیون مسلح ایرانی و مشغول سازی ایران در داخل و مجاورت مرزهایش می‌باشد.

- داود رضایی (۱۳۹۴) در مقاله ای را با عنوان اهداف و منافع رژیم صهیونیستی و اقلیم کردستان عراق و تاثیر آن بر امنیت ملی ایران، نتیجه‌گیری نموده که رژیم اشغال‌گر قدس به دنبال تاثیرگذاری در اقتصاد، منابع نفت و گاز، آموزش نیروهای اطلاعاتی و در نهایت اشراف اطلاعاتی بر جمهوری اسلامی ایران می‌باشد و حضور او در کردستان عراق تاثیر منفی بر امنیت ملی جمهوری اسلامی ایران خواهد داشت. در برخی پیشنه‌های اشاره شده، در خصوص اهمیت این منطقه و مشکلات آن با دولت مرکزی عراق، حضور رقبا و دشمنان نظام در این منطقه، مواردی مطرح شده که در ادبیات نظری می‌توان از آن استفاده نمود اما هیچ‌کدام از مقالات به بررسی مهمترین فرصت‌های فراروی جمهوری اسلامی ایران در اقلیم کردستان عراق نپرداخته است. همچنین بررسی فرصت‌های جمهوری اسلامی ایران در اقلیم کردستان عراق برای استفاده در راستای منافع ملی از جمله نوآوری‌های این پژوهش می‌باشد.

پرسش این تحقیق مهمترین فرصت‌های فراروی جمهوری اسلامی ایران در اقلیم کردستان عراق کدامند؟

روش‌شناسی تحقیق

روش تحقیقی از نوع توصیفی مورد استفاده قرار گرفته است. با توجه به اینکه سوالات مطروحه با توجه به اصول و تئوری‌های موجود در زمینه‌های امنیتی، سیاسی و نظامی و مصاحبه با صاحب‌نظران این موضوع، مورد بررسی قرار می‌گیرد و پژوهشگر با استفاده از این بررسی اقدام به تحلیل می‌نماید، تحقیق

از نوع توصیفی تحلیلی است که در آن اطلاعات مورد نیاز از طریق منابع، اسناد، پرسشنامه و گفتگوی عمیق جمع‌آوری و سپس به شیوه تفسیری مورد استفاده قرار می‌گیرند تا روایی فرضیه آشکار شود. تحقیق مورد نظر از نوع نظری و کاربردی (تصمیم‌گرا) است زیرا محقق در این تحقیق در پی آن است تا مسئله‌ای بررسی شده و نتایج تحقیق بکار گرفته شود.

جامعه آماری متشکل از دو نفر از فرماندهان حفاظات مناطق کردنشین کشور، سه نفر از صاحب نظران و نویسندگان مسائل کردی، دو نفر از کارکنان وزارت امور خارجه و سه نفر از کارکنان سپاه قدس که در آن حوزه بصورت مستمر فعالیت نموده‌اند می‌باشد. افراد انتخاب شده دارای مدارک کارشناسی ارشد به بالا و حداقل چهار سال در این حوزه مشغول به فعالیت بوده‌اند. به دلیل محدود بودن نفرات در این حوزه، بدون انجام عملیات نمونه‌گیری همه جامعه آماری مورد بررسی قرار خواهد گرفت.

جمع‌آوری اطلاعات در زمینه پژوهش حاضر از طریق مراجعه به کتابخانه‌های تخصصی و بررسی مقالات و کتب موجود و استفاده از مطالب روزنامه‌ها و مجلات مربوط به اقلیم کردستان صورت گرفته است. در واقع می‌توان گفت اساس کار محقق در این پایان‌نامه بر سه محور گردآوری کتابخانه‌ای و اینترنتی، مصاحبه و بهره‌گیری از تجزیه و تحلیل توصیفی استوار بوده است.

روش تحلیل اطلاعات

از آنجاکه در این پژوهش مواد خام اولیه برای تحلیل از نوع داده‌های کیفی هستند و این نوع داده‌ها با استفاده از شیوه‌های استدلالی توسط پژوهشگر مورد بررسی قرار گرفته است، لذا روش تحلیل اطلاعات در این پژوهش از نوع کیفی (استدلالی) است. سوالات زیر توسط ده نفر حجم نمونه مشخص شده تکمیل و همچنین مصاحبه عمیق نیز با آنها انجام شد که برآیند نظرات آنها در خصوص هر یک از سوالات تشریح شده است.

قبل از ارائه سوالات به حجم نمونه تعیین شده، سوالات به تعدادی از خبرگان ارائه شده و بعد از تایید آنها در اختیار مصاحبه‌شوندگان قرار گرفته است. همچنین به توجه به خبره بودن حجم نمونه تعیین شده، اعتبار تحقیق نیز تایید شده است.

ادبیات و مبانی نظری تحقیق

اقلیم کردستان عراق: منطقه‌ای در شمال و شمال شرقی عراق که شامل استان‌های اربیل، سلیمانیه، دهوک و قسمت‌هایی از استان‌های کرکوک، دیاله و نینوا را شامل می‌شود که مساحتی حدود ۷۴۰۰۰ کیلومتر مربع و جمعیتی در حدود ۶ میلیون نفر را دارد. (حافظ نیا و قاسملو، ۱۳۸۵: ۱۱)

فرصت: استفاده مناسب و به موقع از ظرفیت‌های ایجاد شده در راستای منافع ملی (احمدی، ۱۳۹۷: ۲۵)
 امنیت ملی: حالتی که ملتی فارغ از تهدید از دست دادن تمام یا بخشی از جمعیت، دارایی یا خاک خود بسر برد (آشوری، ۱۳۸۷: ۵۴)

مبانی نظری وابستگی متقابل در استفاده از فرصت ها:

بطور کلی نظریه وابستگی متقابل در قالب نظرات متفرکانی مانند ریچارد کوپر^۱ جیمز روزنا^۲ و جوزف نای^۳ نمایان شد. هدف اصلی نظریه پردازان وابستگی متقابل ضمن تبیین کاهش کارایی قدرت نظامی در روابط بین الملل، گسترش همکاری ها میان دولت ها جهت تحقق جهانی باثبات و دارای امنیت است (جمالی، ۲۰۹:۱۳۸۰) وابستگی متقابل به وضعیتی اطلاق می گردد که میان کشورها و بازیگران متفاوت و تاثیرگذاری متقابلی می تواند وجود داشته باشد. نظریه وابستگی متقابل فقط در عرصه اقتصادی محدود نشده است و در همه زمینه ها می تواند تسری یابد. به این صورت می توان استدلال نمود که روابط بین کشورهایی که در مجاورت جغرافیایی و همسایگی قرار دارند، به وابستگی امنیتی میان آنها خواهد انجامید. بر همین مبنا، میان ایران و اقلیم کردستان عراق نوعی وابستگی متقابل، وجود دارد و فرصت های متقابلی را برای هر دو طرف ایجاد کرده است از جمله موضوعاتی که می توان داین وابستگی و فرصت را ایجاد کند، مباحث فرهنگی، اقتصادی، انرژی، امنیت و ... می باشد بنابراین با عنایت به موقعیت حساس اقلیم کردستان عراق و داشتن مرز مشترک با مناطق کردنشین ایران، فرصت هایی برای جمهوری اسلامی ایران در این منطقه ایجاد کرده است که در ادامه به بررسی آنها پرداخته می شود.

وضعیت اقلیم کردستان عراق

اقلیم کردستان عراق منطقه ای فدرالی در شمال و شمال شرقی عراق است که در سال ۱۹۷۰ در پی توافقی میان دولت وقت عراق و مسئولین کردستان عراق تشکیل شده و بنابر قانون اساسی جدید عراق در سال ۲۰۰۵، نام این منطقه به زبان عربی اقلیم کردستان نام گرفت. این منطقه شامل استان های اربیل، سلیمانیه و دهوک می شود و دارای منابع نفت و گاز فراوانی است که قسمت زیادی از درآمد اقلیم از این طریق حاصل می شود. (حافظ نیا، ۱۱:۱۳۹۱) اقلیم کردستان از شرق با ایران، از شمال با ترکیه و از غرب با سوریه هم مرز است. جمعیت آن حدود ۵/۲ میلیون نفر و وسعت آن حدود ۷۴۰۰۰ کیلومتر مربع است. (carnegy et al, 2013:1)

وضعیت فرهنگی و اجتماعی

کردها از لحاظ فرهنگی و زبانی و طرز پوشش با عرب ها متفاوت هستند. کردها سبتر قامت، خوش بینه و جنگجو و دارای شخصیت متکی به خود می باشند. اجزای فرهنگ کردستان عراق بیشتر سرشت ایرانی دارند و فرهنگ کردستان عراق بیشترین نزدیکی را با فرهنگ کردهای ایرانی دارد. کردها زبان مخصوص به خود را دارند. کرمانجی مهم ترین لهجه کردها است که بیش از پنجاه درصد کردها به این لهجه صحبت می کنند و زبان نیمه رسمی آنها به شمار می رود.

1. RECGARG COOPER

2. Games rosenau

3. JOSEF NYE

وضعیت اقتصادی

منابع اقتصادی مناطق کردنشین عموماً درآمدهای نفتی و کشاورزی و دامداری است. کوهستان‌های بلند و جلگه‌های پر آب و سرزمین‌های حاصلخیز این مناطق، آنها را بصورت یکی از غنی‌ترین مناطق کشاورزی درآورده است. از سوی دیگر این مناطق از لحاظ معادن زیر زمینی مانند نفت، آهن، مس و طلا غنی می‌باشد.

ذخایر نفتی کردستان عراق در حدود ۴۵ میلیارد بشکه (با احتساب منابع نفتی کرکوک) تخمین زده شده است در سال‌های اخیر شرکت‌های نفتی مهمی در ساخت و ساز اماکن و اکتشاف نفت سرمایه‌گذاری‌های زیادی در این منطقه انجام داده‌اند که می‌توان سرمایه‌گذاری شرکت‌های بزرگ انگلیسی مانند آنگو و آمیک در تأسیس اماکن و ساختمان‌سازی، تأسیس نمایندگی دانشگاه اکسفورد در این منطقه و شرکت‌های مشاوره‌ای، بانک‌ها و ... را نام برد که در راستای توسعه اقتصادی این منطقه نقش زیادی داشته‌اند. تا سال ۲۰۱۳ بیش از ۲۳۰۰ شرکت خارجی و ۱۵۰۰ شرکت محلی در اقلیم کردستان ثبت شده است (مسعودنیا و همکاران، ۱۳۹۶: ۳۸).

ساختار سیاسی اقلیم کردستان

این ساختار متشکل از دولت، پارلمان و دادگاه‌های محلی است. ساختارهای مذکور از سال ۱۹۹۲ به وجود آمده‌اند و پس از سقوط رژیم بعث و تشکیل حکومت جدید دچار تغییراتی شده است. ساختار سیاسی در کردستان عراق تقریباً بر اساس یک فرمول توافقی استوار است و طبق این فرمول دو حزب دموکراتیک کردستان و اتحادیه میهنی کردستان ارکان اصلی قدرت را به دست دارند و احزاب و گروه‌های کوچک اگر چه در ساختار قدرت حضور دارند اما قدرت تعیین‌کننده‌ای ندارند. طبق پیش‌نویس قانون اساسی کردستان عراق سیستم حکومتی دولت منطقه‌ای کردستان پارلمانی، دموکراتیک و جمهوری است (ماده ۱) و ملت سرچشمه قدرت و مشروعیت تعیین شده است (ماده ۳) حکومت منطقه‌ای کردستان عراق دارای سه قوه مقننه، مجریه و قضائیه است (ماده ۳۹) اعضای پارلمان ۱۱۱ نفر و میزان ۳۰ درصد آن برای زنان تعیین شده است (ماده ۴۱) دوره پارلمان ۴ ساله است (ماده ۴۲) که اعضای آن از طریق رأی‌گیری عمومی، آزاد، مستقیم و مخفی شهروندان انتخاب می‌شوند (محمدی و خالدی، ۱۳۸۹: ۱۲۸).

مهمترین اهداف جمهوری اسلامی ایران در اقلیم کردستان عراق:

جمهوری اسلامی ایران با اقلیم کردستان عراق دارای مرز مشترک می‌باشد و مناطق کردنشین ایران با اقلیم کردستان دارای ارتباطات قومی و نژادی می‌باشند لذا اتفاقات و تحولات در هر دو طرف می‌تواند تأثیرگذاری بر یکدیگر داشته باشد. ایران همواره به این منطقه در قالب عراق یکپارچه نگاه کرده و ارتباطات خوبی با اقلیم داشته که کمک به مبارزه با داعش و ارسال سلاح و تجهیزات و حمایت از اقلیم یکی از این موارد بوده است. همچنین این منطقه به لحاظ داشتن مرز مشترک و فرصت‌های اقتصادی

مناسب می‌تواند برای ایجاد روابط اقتصادی دو طرف مفید باشد و بازار خوبی برای اقتصاد ایران است. در ادامه به مهمترین اهداف و منافع جمهوری اسلامی ایران در اقلیم کردستان عراق پرداخته می‌شود. -استفاده از فرصت‌های اقتصادی و مشارکت در پروژه‌های اقتصادی: حجم مبادلات تجاری میان ایران با کردستان عراق در سال ۲۰۱۳ حدود ۴ میلیارد دلار بوده و این در حالی است که حجم مبادلات تجاری ترکیه با اقلیم کردستان در همان سال حدود ۱۳ میلیارد دلار بوده است (Mills, 2013: 59) اقلیم کردستان دارای سه پایانه مرزی باشماق، پرویزخان و حاج عمران با ایران می‌باشد که می‌توان این پایانه‌ها را توسعه داد. همچنین شرکت‌های ایرانی باید حضور و فعالیت بیشتری در زیرساخت‌ها و پروژه‌های اقلیم داشته باشند و با توسعه روابط دیپلماسی خارجی، زمینه توسعه اقتصادی بیشتر را فراهم نمایند.

-همکاری با اقلیم کردستان عراق در مبارزه با گروه تروریستی داعش: یکی از اهداف و منافع که می‌تواند زمینه ارتباط بیشتر بین ایران با اقلیم را برقرار کند مبارزه با گروه تروریستی داعش و گروه‌های تروریستی دیگری باشد. به دلیل وجود مرز مشترک بین ایران و اقلیم، هرگونه ناامنی در مناطق اقلیم می‌تواند بر ایران نیز تأثیرگذار باشد. پیشرفت سریع داعش و اعلام موصل به عنوان مرکز خلافت و آشکار شدن اهداف توسعه طلبانه آنها در زمینه‌های قومی و مذهبی، یک تهدید برای صلح و امنیت منطقه محسوب می‌شد. جمهوری اسلامی ایران برای ایجاد امنیت بیشتر در مناطق مرزی خود، در زمینه مبارزه با داعش به اقلیم کمک کرده و کمک‌های ایران در حمله داعش به کردستان عراق بخوبی این موضوع را نشان می‌دهد. (Hawrami, 2015: 65) لذا یکی از اهداف و منافع دو طرف از برقراری ارتباط بین یکدیگر می‌تواند مبارزه با داعش در افزایش امنیت یکدیگر باشد.

-جلوگیری از حضور رقبا و دشمنان جمهوری اسلامی ایران: رقبا و دشمنان ایران از جمله رژیم صهیونیستی، آمریکا و عربستان با مشارکت در پروژه‌های اقتصادی و همکاری‌های نظامی و اطلاعاتی با اقلیم، اشراف خود را بر منطقه و از جمله ایران افزایش داده اند لذا یکی از اهداف ایران، افزایش روابط دیرینه و ارتباطات خود در زمینه‌های مختلف با اقلیم کردستان، برای جلوگیری از حضور بیشتر رقبا و دشمنان خود می‌باشد.

-جلوگیری از به قدرت رسیدن مجدد بعثی‌ها: جمهوری اسلامی ایران و کردستان عراق هر دو با حکومت بعثی‌ها در عراق مشکلات زیادی داشتند و جنگ‌های متعدد کردها با آنها و جنگ هشت ساله ایران با عراق، نمونه‌هایی از این موارد است لذا جمهوری اسلامی ایران می‌تواند از این موضوع استفاده نموده و با کمک به ائتلاف شیعیان و کردها در انتخابات عراق و سایر موضوعات دیگر از قدرت یافتن مجدد بعثی‌ها جلوگیری کند (همان).

مهمترین بازیگران و نیروهای تاثیرگذار در اقلیم کردستان عراق:

موقعیت خاص و استراتژیک اقلیم کردستان سبب شده تا بازیگران زیادی به آن توجه داشته باشند. اقلیم کردستان به عنوان منطقه‌ای که درصدد پیشرفت و رسیدن به استقلال می باشد خواهان برقراری ارتباط با کشورهای تاثیرگذار برای دست یابی به خواسته‌های خود می باشد و از طرف دیگر به دلیل موقعیت خاص و حساس و قرار گرفتن در کنار کشورهای مهمی مانند ایران و ترکیه، رقبا و دشمنان این کشورها نگاه ویژه‌ای به این منطقه دارند. این شرایط خاص اقلیم سبب شده که بازیگران داخلی و خارجی زیادی در تحولات آن تاثیرگذار باشند. برخی از بازیگران کلیدی در داخل اقلیم و کشور عراق می باشند و از گذشته تاکنون در تحولات اقلیم تاثیرگذار بوده اند و برخی از بازیگران نیز در خارج از اقلیم و عراق می باشند که به دلیل منافع فراوان، در صدد تاثیرگذاری بر تحولات اقلیم می باشند.

بازیگران داخلی

دولت عراق، شیعیان، سنی ها و احزاب و گروههای سیاسی فعال در اقلیم همواره به عنوان مهمترین بازیگران داخلی در تحولات اقلیم تاثیرگذار بوده اند. دولت عراق خواستار کنترل اقلیم به عنوان یک حکومت فدرال وابسته به دولت مرکزی می باشد و بخوبی می داند که قدرت گرفتن زیاد اقلیم می تواند زمینه استقلال آن را فراهم کند. احزاب و گروههای سیاسی در داخل اقلیم، از جمله حزب دموکرات و اتحادیه میهنی همواره در تحولات داخلی اقلیم تاثیرگذار بوده اند و به عنوان یکی از مهمترین بازیگران داخلی محسوب می شوند.

احزاب و گروههای فعال سیاسی (حزب دموکرات و اتحادیه میهنی)

احزاب سیاسی عمده کلیدی و تاثیرگذار در اقلیم کردستان شامل حزب دموکرات کردستان (که محل اصلی آن در اربیل است)، حزب اتحادیه میهنی کردستان عراق (که محل اصلی آن در سلیمانیه است) و حزب گوران (جنبش تغییر) است. همچنین احزاب و گروه های اسلامی در کردستان عراق هستند که در تحولات آنجا تاثیرگذاری دارند و از جمله آن می توان به حزب حرکت وحدت اسلامی کردستان عراق به رهبری صلاح الدین بهاءالدین (واقع در اربیل عراق)، حزب الله شورشگری کردستان عراق به رهبری ادهم بارزانی (واقع در اربیل)، حزب الله کردستان عراق به رهبری شیخ محمد خالد بارزانی و حزب نهضت اسلامی کردستان عراق به رهبری شیخ صدیق عبدالعزیز (که از طریق عربستان و قطر حمایت می شود) اشاره کرد اما در بین همه احزاب، دو حزب اتحادیه میهنی و دموکرات از وزن و تاثیرگذاری بسیار بالاتری در ساختار اقلیم کردستان برخوردار هستند که اغلب مناصب حکومتی در اختیار آنها است و بیشترین تاثیرگذاری در اقلیم کردستان عراق را دارند.

دولت عراق

ساختار اجتماعی عراق، نمایانگر اقوام متعدد، مذاهب و فرهنگ‌هایی است که به اقتضای موقعیت و جایگاه سیاسی، اجتماعی و اقتصادی، هیچ‌کدام نمی‌توانند بدون اعمال سطحی از خشونت سلطه‌بلامنازع بر دیگر اقوام و گروه‌ها داشته باشند. کردها، اعراب سنی و شیعیان، مهمترین بازیگران بومی سیاست در عراق هستند که مطالبات و منافع متفاوت و متضادی را دارند و مدیریت و تجمیع مسالمت‌آمیز منافع آنان دشوار و نیازمند فرهنگ کثرت‌گرایی است. این ویژگی در عراق بارزتر از دیگر جوامع چند قومی است زیرا عراق کشوری ساختگی است که از دل عثمانی شکست خورده در سال ۱۹۲۰ در جنگ جهانی دوم و با ساختار ظاهری دولت - ملت پدید آمده و تاکنون نتوانسته شور ملیت را در مردم، جانشین شور هویت و قبیله‌ای کند. گرچه کردستان عراق به صورت رسمی در سال ۱۹۳۲ به عراق ملحق شد اما از آن زمان به بعد شورش‌های زیادی بر علیه دولت عراق شکل گرفت و همواره در چالش با دولت مرکزی و خواهان استقلال بودند (سازمند و کریمی، ۱۳۹۰: ۳۶). کردها در سال‌های اخیر سعی نمودند روابط خود با شیعیان را بهبود بخشند (از مهمترین اقدامات آنها ارائه لیست مشترک در انتخابات مجلس بود) اما تحولات اخیر در کرکوک و خودداری اقلیم کردستان از تحویل طارق الهاشمی به دولت عراق، واریز نکردن پول حاصل از صدور نفت و ... سبب بروز تنش‌هایی شده است. نزاع‌های اخیر بین اقلیم کردستان و دولت عراق را می‌توان به عواملی نظیر تفسیرهای متفاوت از قانون اساسی، مسئله کرکوک، اجرانشدن ماده ۱۴۰ قانون اساسی و تداوم همکاری‌های یک‌جانبه اقلیم کردستان با ترکیه دانست. یکی از اختلافات اساسی میان اقلیم کردستان و دولت عراق این موضوع است که اقلیم کردستان اجازه ندارد بدون هماهنگی با دولت مرکزی، قراردادهای استراتژیک نفتی با شرکت‌های خارجی منعقد کند و استخراج نفت، هزینه‌ها و صادرات آن باید زیر نظر دولت عراق انجام شود، موضوعی که اقلیم کردستان آن را نپذیرفته و به آن عمل نکرده است لذا دولت عراق نیز از اهرم‌های خود در راستای کنترل اقلیم استفاده می‌نماید که از آن جمله می‌توان به اقدام مشترک دولت عراق با کشورهای ایران و ترکیه بعد از همه‌پرسی مهرماه ۱۳۹۶ اشاره کرد که به شکست همه‌پرسی منجر گردید.

شیعیان عراق

اوج‌گیری روابط کردها و شیعیان را باید بعد از اشغال عراق توسط آمریکایی‌ها دانست و در واقع برنده واقعی این جنگ را می‌توان کردها و شیعیان نامید. از طرف دیگر با توجه به ارتباط مناسب جمهوری اسلامی ایران با شیعیان در عراق، فرصت‌های بالقوه زیادی در این رابطه برای ایران نیز فراهم شده است که در صورت استفاده از آنها می‌توان میزان تأثیرگذاری جمهوری اسلامی ایران در عراق و اقلیم کردستان را افزایش داد در عراق پس از صدام، رابطه دو گانه کردها و شیعیان برای حفظ و تقویت دو طرف شکل

گرفت و رهبران کرد برای حفظ و تثبیت جایگاه خود به این نتیجه رسیدند که باید متحدی در داخل عراق و برای مقابله با سنی‌ها داشته باشند و به نوعی بازی برد - برد با شیعیان و در رأس آنها شورای عالی انقلاب اسلامی به رهبری عبدالعزیز حکیم یا مقتدی صدر که فرماندهی بخش بزرگی از شیعیان طبقه پایین را بر عهده دارد، داشته باشند. (عبدالله پور، ۱۳۹۰: ۵) کردها و شیعیان اختلافاتی را در یک مجموعه‌های راهبردی و تاکتیکی دارند که مهمترین آنها نگرانی کردها از برتری دراز مدت شیعیان بر اداره امور عراق، مخالفت کردها با استقرار حکومت دینی در عراق (کردها طرفدار استقرار یک حکومت سکولار هستند)، مخالف دخالت روحانیون در سیاست عراق هستند و از طرف دیگر شیعیان نیز با ایده کردها در خصوص ایجاد فدرالیسم قومی و نژادی، معرفی کرکوک به عنوان یک شهر کردی و ایده کردها مبنی بر جلوگیری از ورود پرچم عراق به اقلیم کردستان مخالف هستند اما در مجموع ساختار داخلی عراق، کردها با شیعیان روابط بهتری نسبت به سنی‌ها داشته‌اند. (اسلامی و همکاران، ۱۳۹۲: ۱۹)

سنی‌های عراق

اعراب سنی در عراق اغلب در مناطقی واقع شده‌اند که نسبت به اقلیم کردستان از منابع طبیعی و نفت و گاز کمتری برخوردار هستند لذا همواره در خصوص تحولات کردستان عراق مانند رسیدن به استقلال، فروش نفت و ... حساسیت نشان داده و تأثیرگذار بوده‌اند. نگاهی به تاریخ کشور عراق نشان می‌دهد که تا قبل از به قدرت رسیدن نوری مالکی که حاکمان عراق از اعراب سنی بودند، ارتباط خوبی با مسئولین و مردم اقلیم کردستان نداشتند. یکی از دلایل مهم این موضوع جنگ‌های متعدد و ستم‌هایی است که از طرف دولت‌های سنی در عراق به کردها شده است (خصوصاً عملیات انفال که میلیون‌ها کرد را آواره و هزاران نفر کشته شده‌اند) و این جنگ‌ها ذهنیت بدی را در مردم کرد بجا گذاشته است. از طرف دیگر همکاری کردها با آمریکایی‌ها در اشغال عراق نیز ذهنیت بدی در حاکمان سنی و بخصوص بعثی‌های عراق بجا گذاشته و دو طرف نوعی بی‌اعتمادی نسبت به یکدیگر دارند لذا اعراب سنی عراق در صدد تأثیرگذاری بر تحولات اقلیم برای جلوگیری از قدرت زیاد کردها و رسیدن به استقلال می‌باشند.

بازیگران خارجی

رژیم صهیونیستی

یکی از بازیگران کلیدی در اقلیم کردستان را باید رژیم صهیونیستی دانست. اهمیت دینی و ایدئولوژیک منطقه کردنشین غرب آسیا به ویژه کردستان عراق برای رژیم صهیونیستی بسیار زیاد است. در واقع مراحل حضور صهیونیست‌ها در کردستان عراق را می‌توان به چهار مرحله تقسیم کرد. دوره اول، از زمان تلاش برای تشکیل رژیم صهیونیستی تا سال ۱۹۶۵، در این سال‌ها بیشتر این ارتباط‌ها بنا به درخواست کردها برای ارتباط بیشتر با غرب و به ویژه آمریکا بود که صهیونیست‌ها هم آن را فرصتی

مناسب دیده و یهودیان را از عراق به فلسطین اشغالی بردند. دوره دوم، ریشه دار شدن حمایت اسرائیل از کردها (۱۹۶۵-۱۹۷۵) در این دوره اپوزیسیون کرد علیه دولت مرکزی عراق شکل گرفت و در این زمان اسرائیل به حمایت از کردها پرداخت تا از این طریق عراق را به جنگ با کردها مشغول و از محور رویارویی عربی - صهیونیستی خارج کند. دوره سوم، کمک به ثبات کردها و خودمختاری آنها (۱۹۹۱-۱۹۹۹) پس از پایان جنگ دوم خلیج فارس، صهیونیست‌ها در ایجاد منطقه امن برای کردها کمک نموده تا با ایجاد رابطه بیشتر با کردها و ایجاد پایگاه‌های اطلاعاتی از این منطقه برای کنترل ایران و نفوذ اطلاعاتی خود استفاده کنند. دوره چهارم سازماندهی و ایجاد زیر ساخت‌های بنیادین، این دوره با سقوط رژیم بعث در سال ۲۰۰۳ آغاز و همچنان ادامه دارد. پس از سقوط بغداد دامنه این فعالیت‌ها چند برابر شد تا دفاتر موساد در داخل پایگاه‌های آمریکایی در سراسر عراق (خصوصاً در موصل و کرکوک) و بعدها بصورت فعال و در پوشش‌های مختلف در اقلیم کردستان مستقر شوند (زارعی، ۱۳۹۷: ۳۰-۲۳). کردها امیدوارند با نزدیکی به اسرائیل و جلب حمایت لابی یهود، نظر آمریکا را در حمایت قطعی از استقلال طلبی کردها تغییر دهند. در واقع کردها برای حل کردن این موضوع (انزوای ژئوپلیتیک) از قدرت‌های فرامنطقه‌ای باید کمک بگیرند و تکیه‌گاهی راهبردی در خارج از کشور داشته باشند. در منطقه خاورمیانه اسرائیل تنها حامی تشکیل یک دولت مستقل کردی است تا بتواند از این طریق فشار کشورهای منطقه بر خود را کاهش دهد. از سوی دیگر اسرائیل نیز عراق ضعیف و تجزیه شده را ترجیه می‌دهد و به همین دلیل از استقلال اقلیم حمایت می‌کند و رهبران کرد نیز ایجاد روابط با اسرائیل را گامی بزرگ در راستای تحقق استقلال خواهی خود می‌دانند. در نزدیکی کردها به اسرائیل باید به مؤلفه قدرت اقتصادی و فنی نیز اشاره نمود چرا که در حال حاضر بدون داشتن اقتصاد قوی، تشکیل دولت مستقل کردی ممکن نیست. بنابراین رهبران کرد تلاش خود را معطوف به گسترش زیر ساخت‌های صنعتی، حمل و نقل و ارتباطات در منطقه کرده‌اند و حضور اسرائیل در راستای ارتقای فنی و اقتصادی کردستان عراق مفید خواهد بود (کاظمی و عزیزی، ۱۳۹۰: ۱۶۴).

آمریکا

کشورهای قدرتمند فرامنطقه‌ای همواره در تحولات کشورهای جهان سوم و خاورمیانه تأثیرگذار بودند و نقش مهمی در آینده آنها ایفا کرده‌اند. از بین کشورهای فرامنطقه‌ای مهمترین بازیگر کلیدی و مانع اصلی مخالفت یا عدم همراهی اقلیم کردستان به سمت استقلال، آمریکا است. آمریکایی‌ها حضور آشکار زیادی در اقلیم کردستان ندارند ولی حضوری غیر محسوس و تأثیرگذار دارند. کردها به دلیل حمله سال ۱۹۹۱ که منجر به تشکیل منطقه خودمختار کردستان شد و به دلیل حمله سال ۲۰۰۳ که منجر به سرنگونی صدام شد نگاه نسبتاً خوبی به آمریکایی‌ها دارند اما از طرف دیگر آمریکا استراتژی

فعالی در این سال‌ها در رابطه با اقلیم کردستان عراق نداشته است. همسویی و هماهنگی بودن رهبران کرد با سیاست‌های آمریکا در منطقه، گرایش سکولاریستی رهبران کرد و تقویت دیدگاه‌های سکولار در دولت عراق، داشتن روابط نزدیک با دولت اسرائیل از جمله نقاط مثبت اقلیم کردستان برای آمریکا محسوب می‌شود اما از طرف دیگر نگرانی آمریکا در مورد رشد فزاینده قدرت و نفوذ شیعی و طرفدار ایران در عراق و فعال شدن دیپلماسی سیاسی ایران در عراق، واشنگتن را به جستجوی یک نیروی متوازن و ساختار فدرالیستی آینده عراق مجبور کرده است و این موضوع نشان از اهمیت ویژه مسئله کردستان عراق دارد (اسلامی و همکاران، ۱۳۹۳: ۲۲) با روی کار آمدن ترامپ، مسئولین اقلیم سعی کردند حمایت آمریکا را در زمینه استقلال کردستان بدست آورند و مطالبی را در خصوص استقلال اقلیم مطرح نمودند و تا حدود نیز در این خصوص امیدوار شدند اما با توجه به گفت‌وگوهای غالب تجاری-اقتصادی ترامپ و نگاه کاسب‌کارانه وی به تحولات، که همه چیز را در غالب ضرورت ثبات و وجود دولت کارآمد می‌بیند محرز گردید که امکان بر هم زدن نظم پیشین و حرکت به سمت استقلال و تشکیل دولت کردی وجود ندارد (نصری، ۱۳۹۷: ۱۸۴-۱۸۲).

ترکیه

ترکیه از جمله بازیگران کلیدی در کردستان عراق است که به دلیل وجود مرز مشترک نقش زیادی در تحولات اقلیم کردستان دارد و به دلیل تأثیرگذاری اقلیم کردستان بر کردهای خود همواره تحرکات آن را مد نظر قرار داده است. کردهای ترکیه در استان‌های کردنشین جنوب شرقی، همجوار مناطق کردنشین ایران، عراق و سوریه هستند. مساحت کردستان ترکیه ۱۹۴/۴۰۰ کیلومتر مربع و حدود ۲۰ درصد مساحت ترکیه می‌باشد و بیشترین مساحت را در بین کشورهای کردنشین دارد. جمعیت کردهای ترکیه نیز حدود ۱۸ میلیون نفر ذکر شده که با اقلیم کردستان ۳۵۰ کیلومتر مرز مشترک دارد (عه بدو لالا، ۲۰۰۵: ۱۰۹). کردهای ترکیه به دلیل ارتباط با کردهای عراق، از تحولات اقلیم کردستان عراق تأثیرپذیر خواهند بود و دولت ترکیه برای کنترل کردهای خود باید به وضعیت اقلیم کردستان توجه خاصی داشته باشد. مهمترین اهداف و منافع ترکیه در اقلیم کردستان را می‌توان، مخالفت با تجزیه عراق و تشکیل دولت خودمختار کردی به لحاظ تأثیرگذاری آنها بر عناصر پ ک ک و کردهای ترکیه، مقابله با تمایلات کردهای عراق برای تسلط بر کرکوک، تلاش برای افزایش نقش و جایگاه ترکمن‌ها در شمال عراق و مقابله با گسترش فرهنگ کردی در مناطق جنوب و جنوب شرقی ترکیه اشاره کرد (نصری، ۱۳۹۶: ۱۰۵-۱۰۳). در رابطه با خط مشی ترکیه در خصوص اقلیم کردستان باید گفت که این کشور همواره نگران تأسیس خودگردانی در شمال عراق بوده و تأسیس یک کشور مستقل کردی در عراق را که دارای اشتراکات قومی و تاریخی و نژادی با کردهای کشور خود هستند را خطری برای تجزیه کشور

خود می داند و از ابزارهای خود برای جلوگیری از این موضوع استفاده می کند. از طرف دیگر ترکیه در صدد است تا ضمن بهره برداری از منابع نفت و گاز موجود در اقلیم کردستان و مشارکت بیشتر در پروژه های اقتصادی آن، اقلیم را به خود وابسته نموده تا بتواند در راستای جلوگیری از ارتباط آنها با کردهای ترکیه بهره برداری نماید (زیباکلام و عبدالله پور، ۱۳۹۰: ۶۶).

جمهوری اسلامی ایران

یکی از بازیگران کلیدی در اقلیم کردستان عراق را باید جمهوری اسلامی ایران نام برد که به لحاظ داشتن مرز مشترک، ارتباطات خویشاوندی و دیرینه با مناطق کردنشین ایران، تأثیرگذاری زیادی در تحولات عراق دارد. روابط ایران با کردهای عراق از سال ۱۹۷۹ شکل بیشتری به خود گرفت و اولین مرحله از این روابط در سال ۱۹۷۹ با حزب دموکرات شروع شد. پس از پیروزی انقلاب اسلامی مسعود بارزانی که از کنترل ساواک آزاد شده بود چند مرحله با برخی مسئولین دیدار نمود و در ماه می ۱۹۷۹ با دکتر چمران قراردادی منعقد نمود که به موجب آن ایران پذیرفت نیازهای مالی و تسلیحاتی حزب بارزانی را تأمین کند و در وضعیت پناهندگان و نیروهای پیشمرگ که در اردوگاههای ایرانی ساکن هستند تغییراتی ایجاد و کمک های بیشتری به آنها بدهد و در عوض بارزانی نیز متعهد شد ابتدا حزبش را از عناصر چپ پاکسازی نموده و در سرکوب نیروهای حزب دموکرات و کومله کردستان به نیروهای نظامی ایران کمک کند (شریفی نیا، ۱۳۸۹: ۶۴). در زمان جنگ ایران با عراق کمک هایی از طرف اقلیم کردستان عراق برای ایران انجام شد و بعد از آن هم ایران در موارد زیادی مانند حمله داعش به اقلیم و میانجیگری در اختلافات اقلیم با دولت شیعی بغداد انجام داد و بعد از آن نیز ارتباطات خود را حفظ نموده است. ایران به لحاظ تأثیر گذاری استقلال کردستان عراق بر مناطق کردنشین آن به هیچ وجه خواهان استقلال اقلیم نمی باشد. در واقع تجزیه عراق و استقلال اقلیم کردستان با منافع جمهوری اسلامی همخوانی ندارد و همواره مسئولین ج.ا.ا با این موضوع مخالفت و بر حفظ یکپارچگی عراق تأکید نمودند تا هم از حضور بیشتر اسرائیل در منطقه جلوگیری کنند و هم تسلط دولت شیعی عراق بر این منطقه از بین نرود. بنابراین مهمترین خط مشی جمهوری اسلامی ایران، ضمن حفظ و گسترش منافع خود در اقلیم، ممانعت از استقلال اقلیم کردستان عراق و ایجاد کشور مستقل کردی می باشد.

قابلیت ها و ظرفیت های اقلیم کردستان عراق

اقلیم کردستان عراق دارای قابلیت های استراتژیک مهمی از جمله منابع نفتی غنی، موقعیت خاص استراتژیک، توان تأثیرگذاری بر کشورهای همسایه (از جمله ایران، ترکیه و سوریه)، پیشینه مبارزاتی طولانی با دولت مرکزی، نیروی نظامی قدرتمند و ... می باشد که همه این موارد قدرت منطقه ای و توان تأثیر گذاری آنرا افزایش داده است.

عمق استراتژیک

کشورهایی که در سایر کشورهای همسایه دارای یک مزیت رقابتی (اعم از اقلیت هم زبان و هم نژاد، دارای دین مشترک، نیروی نظامی قوی، منابع نفتی غنی و ...) هستند که به واسطه آنها توان تأثیرگذاری بر کشورهای رقیب را دارند از عمق استراتژیک برخوردار می باشند. اقلیم کردستان عراق با مساحت ۷۴/۰۰۰ کیلومتر مربع و جمعیتی حدود ۶ میلیون نفر با قرار گرفتن بین سه کشور ج. ا. ا، ترکیه و سوریه و توان تأثیر گذاری بر مردم کرد این سه کشور، از یک عمق استراتژیک مناسبی در منطقه برخوردار است (محمدی و خالدی، ۱۳۸۹: ۱۳۷). اقلیم کردستان از وسعت قابل توجهی برخوردار است و وسعت آن ۴ برابر کشور لبنان و بزرگتر از هلند می باشد با توجه به مبارزاتی که کردها در عراق با دولت های مرکزی داشتند و در نهایت به فدرالی شدن اقلیم کردستان منجر شد، مردم کرد سایر کشورها نیز کردهای عراق را الگو قرار داده و از آنها تأثیرپذیری زیادی دارند و می توان گفت که کردها در عراق نقطه عطفی برای آنها محسوب می شود (همان).

منابع بکر و غنی نفت و گاز

کشورهایی که از منابع نفتی غنی برخوردار هستند همواره مورد توجه قدرت های جهانی قرار دارند. منطقه کردستان عراق نیز دارای منابع غنی نفت و گاز می باشد و قسمت زیادی از منابع نفتی عراق در این منطقه واقع شده است. اقلیم کردستان دارای ۴۵ میلیارد بشکه نفت خام است. شرکت های نفتی بزرگی مانند آکسون موبیل آمریکا، ای کی گروپ و جنرال انرژی ترکیه، آنگو، آمیک و گلف کیستون از انگلستان، شرکت کانادایی وسترن زاگرس و اوریکس، از جمله شرکت هایی هستند که در منطقه اقلیم کردستان در حال اکتشاف و استخراج نفت و گاز هستند که به عنوان نمونه شرکت انگلیسی گلف کیستون در میدان نفتی شیخان تولید روزانه خود را به ۴۰ هزار بشکه در روز رسانده و قرار است این شرکت تولید روزانه خود را به ۱۵۰ هزار بشکه در روز برساند و یا شرکت نفتی کانادایی اوریکس اخیرا از کشف یک میدان نفتی در اطراف اربیل با ظرفیت ۲۵۵ میلیون بشکه خبر داده است. وجود این شرکت ها در این منطقه ارتباط مسئولین اقلیم را با این کشورها گسترش داده و می تواند در سطح بین المللی نیز اقلیم کردستان را مطرح کنند. وجود ۴۵ میلیارد بشکه نفت و قسمت زیادی از گاز عراق در این منطقه، با توجه به مساحت و جمعیت مردم اقلیم کردستان پتانسیل استراتژیک بسیار خوبی برای اقلیم کردستان محسوب می شود و توان قدرت نمایی و چانه زنی زیادی در سطح منطقه برای آنها ایجاد می کند و درآینده نیز می تواند به عنوان ابزاری برای ارتباط با سایر کشورها محسوب شود (زارعی و رنجبر، ۱۳۹۶: ۹۲۵).

نیروهای نظامی پرتعداد و باانگیزه

کردها اغلب افرادی جنگجو، دلیر، سخت کوش و دارای مهارت های جنگی هستند و به واسطه جنگ

های فراوانی که با دولت‌های وقت عراق برای بدست آوردن حقوق خود داشته‌اند، تجارب زیادی در این رابطه بدست آوردند. بیشتر نیروهای مسلح حکومت اقلیم کردستان را پیشمرگ‌ها تشکیل می‌دهند. نیروهای پیشمرگ کردستان عراق در فرآیند سرنگونی رژیم بعث از جانب نیروهای هم‌پیمانان در سال ۲۰۰۳ در قسمت شمالی عراق نقش عمده‌ای داشتند. نیروهای نظامی حزب اتحادیه میهنی، شامل نیروهای پیشمرگه (نظامی) و امنیتی-انتظامی (آسایش) و اطلاعات (زانیاری) است. استعداد نیروهای مسلح حزب مذکور ۶۰/۰۰۰ نفر شامل ۴۰/۰۰۰ نفر نیروی پیشمرگه و ۲۰/۰۰۰ نفر نیروی احتیاط اعلام گردیده است. همچنین نیروهای مسلح حزب دموکرات شامل پیشمرگه (نظامی) امنیتی-انتظامی (آسایش) و اطلاعات (پاراستن) است. استعداد کل نیروهای مسلح حزب دموکرات کردستان (پارتی) ۹۰/۰۰۰ نفر شامل ۷۰/۰۰۰ نیروی ملبس به لباس نظامی و ۲۰/۰۰۰ هزار نیروی احتیاط است. سلاح و تجهیزات هر دو حزب عمدتاً سلاح سبک و نیمه سنگین نظیر دوشکا، توپ ضد هوایی، خمپاره و تعدادی سلاح نیمه سنگین نظیر تانک نفربر زرهی و انواع توپ‌هاست. نیروهای نظامی دو حزب اتحادیه میهنی و حزب دموکرات یکی از قابلیت‌های اقلیم کردستان عراق محسوب می‌شوند. این (نامی و محمدپور، ۱۳۸۷: ۵۱۰).

کشاورزی در اقلیم کردستان

کشاورزی به عنوان یکی از موارد زیر بنایی اقتصاد هر کشور محسوب می‌شود و سهم زیادی در کاهش وابستگی به سایر کشورها رشد و توسعه کشور دارد. عبور رودهای مهم داب بزرگ، داب کوچک و سیروان از اقلیم کردستان موجب پرآبی و حاصلخیزی آن منطقه شده است. همچنین رود دجله که از کوه‌های پربرف آناطولی سرچشمه می‌گیرد پس از ورود به خط مرزی ترکیه - سوریه وارد استان دهوک و نینوا می‌شود (نصری، ۱۳۹۳: ۸۷). اقلیم کردستان به واسطه داشتن کوهستان‌های بلند، زمین‌های حاصلخیز و جلگه‌های پرآب از کشاورزی خوبی برخوردار است و ضمن تولید محصولات کشاورزی و کمک به خودکفایی اقلیم می‌تواند صادرات کشاورزی نیز داشته باشد. ۲۸ درصد از خاک کل مساحت اقلیم کردستان، برای کشاورزی مناسب است که در مقایسه با سایر کشورهای خاورمیانه از وضعیت بهتری برخوردار است. کشاورزی در اقلیم حدود ۱۰ درصد از درآمد اقلیم را به خود اختصاص داده است (atroush:2014) بنابراین کشاورزی در اقلیم کردستان را می‌توان یکی از قابلیت‌های استراتژیک محسوب نمود که نقش مؤثری در موفقیت‌های اقلیم داشته است.

برخورداری از مناصب و رهبران توانمند و تأثیرگذار در دولت عراق

هدایت و رهبری مناسب و داشتن رهبران توانمند همواره در ایجاد و موفقیت انقلاب‌ها نقش مؤثری داشته و بدون داشتن رهبران با نفوذ و توانمند، مبارزات مردم به نتیجه نخواهد رسید. بدون تردید یکی از عوامل

موفقیت مبارزات کردها در عراق داشتن رهبران با نفوذ و توانمند بوده که با هدایت و رهبری مناسب توانسته اند وضعیت مطلوبی را در اقلیم کردستان نسبت به کردهای سایر کشورها بوجود آورند. بی شک افرادی همچون ملامصطفی بارزانی، مسعود بارزانی، جلال طالبانی را باید جزء رهبران با نفوذ و موفق کردها محسوب کرد که در تاریخ مبارزات کردها نقش موثری داشته اند. در حال حاضر نیز با نگاهی به وضعیت کنونی و گذشته اقلیم کردستان بخوبی نقش رهبران کرد مشخص است. افرادی نظیر مرحوم جلال طالبانی که برای اولین بار در تاریخ کردها به عنوان رئیس جمهور عراق منصوب شده و یا مسعود بارزانی رهبر قبلی اقلیم کردستان، با هدایت و رهبری مناسب توانسته اند ارتباطات خود را با کشورهای نظیر آمریکا، ترکیه و رژیم صهیونیستی بهبود بخشیده و در راستای منافع آینده اقلیم از آنها استفاده کنند. از طرف دیگر به موازات فعالیت کردها در ساختار داخلی عراق، اقلیم دفاتر نمایندگی در برخی کشورهای اروپایی برقرار و در حوزه دیپلماتیک سفرهای زیادی به کشورهای اروپایی و آمریکا داشتند که از آن جمله به سفر مسعود بارزانی به آمریکا و دیدار با جرج بوش با لباس کردی و پرچم اقلیم و یا سفرهای نجیروان بارزانی در سال های ۱۳۸۶، ۱۳۹۱، ۱۳۸۷ و ۱۳۹۶ به ایران و دیدار با مقامات ایرانی اشاره کرد. ساختار حکومتی (فدرالی بودن)

الگوی فدرالی در اقلیم کردستان عراق از سال ۲۰۰۵ به بعد وجود دارد. ساختار سیاسی در اقلیم متشکل از دولت، پارلمان و دادگاه های محلی است. دولت محلی کردستان عراق در سال ۱۹۹۱ و پس از شکست عراق در جنگ نفت تأسیس و در اریل (هولیر) مستقر گردید. طبق پیش نویس قانون اساسی کردستان عراق سیستم حکومتی دولت منطقه ای کردستان، پارلمانی دموکراتیک و جمهوری است و ملت سرچشمه قدرت و مشروعیت تعیین شده است (زارعی و رنجیری، ۱۳۹۵: ۹۲۴). ساختار سیاسی در اقلیم کردستان عراق مستقل از حکومت مرکزی عراق است و خود دارای مجلس و قانون اساسی و هیات وزیران است و این موضوع آنها در اتخاذ تصمیمات منطقه ای مستقل نموده است و یکی از ظرفیت های آنها به شمار می رود.

تجزیه و تحلیل داده ها

سوالات طراحی شده در اختیار ده نفر از حجم نمونه که خبرگانی از طیف های مختلف از جمله سپاه قدس، وزارت امور خارجه، اساتید دانشگاهی و کارکنان اطلاعاتی و حفاظت اطلاعاتی می باشند، قرار داده شده و برآیند نظرات آنها اخذ و جمع بندی شده است.

۷-۱. برآیند نظرات و دیدگاه های مصاحبه شوندگان

سوال صاحب نظر	مهمترین اهداف جمهوری اسلامی ایران در اقلیم کردستان عراق	مهمترین قابلیت ها و ظرفیت های اقلیم کردستان عراق	مهمترین بازیگران و نیروهای تاثیر گذار در اقلیم کردستان عراق	مهمترین فرصت های جمهوری اسلامی ایران در کردستان عراق	مهمترین راهکارها برای استفاده از فرصت ها
مصلحه شونده ۱	فرصت های اقتصادی و امنیتی	توان تاثیر گذاری و اقتصادی	حزب دمو کرات و اتحادیه میهنی	اقتصادی و امنیتی	توسعه روابط سیاسی
مصلحه شونده ۲	امنیتی، اقتصادی	راهبردی کردهای منطقه و اقتصادی	حزب دمو کرات و اتحادیه میهنی	امنیتی و اقتصادی	حضور در زیر ساخت ها
مصلحه شونده ۳	اقتصادی	اقتصادی و استقلال خواهی	حزب دمو کرات	فرهنگی و امنیتی	توسعه روابط سیاسی
مصلحه شونده ۴	اقتصادی و امنیتی	نظامی و اقتصادی	حزب دمو کرات و اتحادیه میهنی	اقتصادی و فرهنگی	حضور در زیر ساخت ها
مصلحه شونده ۵	جلو گیری از استقلال	نظامی و سیاسی	حزب دمو کرات و اتحادیه میهنی	امنیتی	توسعه روابط امنیتی
مصلحه شونده ۶	مبارزه با گروه های تروریستی	نظامی و اقتصادی	حزب دمو کرات، احزاب اسلامی	اقتصادی و امنیتی	توسعه روابط فرهنگی و سیاسی
مصلحه شونده ۷	امنیتی و اقتصادی	اقتصادی و استقلال خواهی	حزب دمو کرات و اتحادیه میهنی	اقتصادی، امنیتی	توسعه روابط اقتصادی و سیاسی
مصلحه شونده ۸	اقتصادی	اقتصادی	حزب دمو کرات و اتحادیه میهنی	فرهنگی و اقتصادی	توسعه روابط اقتصادی
مصلحه شونده ۹	جلو گیری از استقلال	نظامی و سیاسی	حزب دمو کرات	اقتصادی	توسعه روابط امنیتی
مصلحه شونده ۱۰	امنیتی و اقتصادی	نظامی و اقتصادی	حزب دمو کرات و اتحادیه میهنی	امنیتی و فرهنگی	توسعه روابط سیاسی
مصلحه شونده ۱۱	فرصت های اقتصادی و تاثیر گذاری بر تحولات	اقتصادی و استقلال خواهی	حزب دمو کرات و اتحادیه میهنی	اقتصادی، امنیتی، فرهنگی	توسعه روابط اقتصادی و سیاسی

- برآیند نظرات در خصوص مهمترین اهداف جمهوری اسلامی ایران در اقلیم کردستان عراق
مهمترین اهداف جمهوری اسلامی ایران در اقلیم کردستان عراق را می توان، استفاده از فرصت های اقتصادی و مشارکت در پروژه های اقتصادی، همکاری با اقلیم کردستان عراق در مبارزه با گروه تروریستی داعش، جلوگیری از تحرکات گروه های کردی مخالف نظام از خاک اقلیم کردستان عراق، جلوگیری از استقلال اقلیم کردستان عراق و جلوگیری از حضور رقبا و دشمنان جمهوری اسلامی ایران می باشد جمهوری اسلامی ایران باید با حضور در زیرساخت های اقلیم، آنها را به خود وابسته و با تاثیرگذاری بیشتر در تحولات آنها، از حضور دشمنان و رقبا خود در آنجا جلوگیری کند.

-برآیند نظرات در خصوص مهمترین قابلیت ها و ظرفیت های اقلیم کردستان عراق
یکی از مهمترین ظرفیت اقلیم کردستان را توان تاثیرگذاری بر کردهای کشورهای همسایه دارای اقلیت کردنشین می باشد. کردهای عراق دارای حکومتی فدرالی می باشند که پیشرفت های زیادی را نسبت به سایر کردهای کشورهای همسایه داشته اند لذا به عنوان یک الگو بین سایر کردها مطرح هستند. از دیگر قابلیت های اقلیم وجود منابع نفت و گاز فراوان در این منطقه است نفت و گاز موجود در اقلیم (۴۵ میلیارد بشکه با کرکوک و ۸ میلیارد بدون کرکوک) در کنار مساحت ۷۴۰۰۰ کیلومتر مربعی و جمعیت حدود ۶ میلیون نفری شرایط خوبی برای یک پیشرفت یک منطقه می باشد. همچنین نیروی نظامی حدود ۱۱۰ هزار نفری و زمین های کشاورزی و آب فراوان در این منطقه از مهمترین قابلیت های اقلیم کردستان عراق می باشد.

-برآیند نظرات در خصوص مهمترین بازیگران و نیروهای تاثیرگذار در اقلیم کردستان عراق
مهمترین بازیگران داخلی تاثیرگذار در اقلیم کردستان را باید احزاب دموکرات و اتحادیه میهنی دانست که از بین این حزب نیز حزب دموکرات و خاندان بارزانی تاثیرگذار بیشتری دارند و اغلب مناصب حکومتی را در دست دارند. مهمترین بازیگران خارجی نیز در سطح منطقه ای و فرامنطقه ای را می توان آمریکا، ترکیه و جمهوری اسلامی ایران نامید. با این توضیح که اهداف آمریکا با ترکیه و ایران در آنجا متفاوت خواهد بود. ترکیه و ایران هیچگاه خواهان استقلال اقلیم و تشکیل کشور مستقل کردی نمی باشند و بعد از برگزاری همه پرسی در مهرماه سال ۱۳۹۶ با اقدامات سلبی و ایجابی که بصورت مشترک انجام دادند این موضوع را بخوبی نشان دادند.

-برآیند نظرات در خصوص مهمترین فرصت های فراروی جمهوری اسلامی ایران در کردستان عراق
مهمترین فرصت های فراروی ایران را باید به ترتیب در فرصت های اقتصادی، فرهنگی و امنیتی دانست. حضور در زیرساخت های اقتصادی اقلیم و فرصت مناسبی که در این زمینه با توجه به وجود مرز مشترک بین دو کشور وجود دارد می تواند از جمله مهمترین فرصت های اقتصادی باشد تا اقلیم را

از نظر اقتصادی به کشورمان وابسته و از فرصت‌های آن استفاده کنیم. با مشارکت در اقتصاد اقلیم، ضمن بهره‌برداری از فرصت‌های اقتصادی، از حضور بیشتر شرکت‌های اقتصادی و اطلاعاتی رقبا و دشمنان نیز می‌توانیم جلوگیری کنیم. فرصت فرهنگی و اجتماعی یکی دیگر از فرصت‌های فراوری ایران در اقلیم کردستان عراق می‌باشد. با توجه به هویت مشترک کردی در مناطق کردنشین ایران و اقلیم و نزدیکی فرهنگی اقلیم کردستان عراق با ایران، می‌توان روابط فرهنگی و اجتماعی بین دو طرف را افزایش داد و در راستای سایر فرصت‌ها استفاده کرد. کردهای عراق خود را به عرب‌ها نزدیک نمی‌دانند و در تاریخ اقلیم، ایران بیشتر از دولت‌های عراق به آنها کمک نموده و اشتراکات بیشتری با آنها دارد. فرصت مهم دیگر در اقلیم کردستان عراق برای جمهوری اسلامی ایران، فرصت امنیتی است. جمهوری اسلامی ایران با همکاری نیروهای نظامی پیشمرگه می‌تواند از حضور گروه‌های تروریستی خصوصاً گروه تروریستی داعش در این منطقه جلوگیری کند. همچنین با توسعه روابط سیاسی و نظامی خود با اقلیم، از فعالیت گروه‌های مخالف کردی ضد ایران از طریق خاک اقلیم کردستان عراق و فعالیت اطلاعاتی و امنیتی دشمنان نظام، جلوگیری نماید.

-برآیند نظرات در خصوص مهمترین راهکارها برای استفاده از فرصت‌ها

از جمله مهمترین راهکارها برای استفاده از فرصت‌ها توسعه روابط سیاسی، فرهنگی و اجتماعی با اقلیم کردستان عراق می‌باشد تا از ضمن استفاده از این فرصت‌ها در راستای امنیت ملی و منافع ملی، حضور رقبا و دشمنان نظام جلوگیری کنیم.

۷-۲. تجزیه و تحلیل جمعیت شناختی جامعه آماری (مصاحبه‌شوندگان):

تعداد ده نفر جامعه آماری را از قشرهای مختلفی انتخاب به نحوی که گرایش‌های خاصی در بین آنها وجود نداشته باشد تجزیه و تحلیل جمعیت شناختی جامعه آماری به شرح زیر می‌باشد. لازم به توضیح است از ده نفر، تعداد دو نفر از کارکنان سپاه قدس، دو نفر وزارت امور خارجه، دو نفر از کارکنان سازمان‌های اطلاعاتی و امنیتی مرتبط و چهار نفر از اساتید دانشگاه مسلط به موضوع بوده‌اند.

حایگاه علمی / شغلی					سابقه خدمتی		سطح تحصیلات	
وابسته	فرمانده حفا	استاد	دانشیار	استادیار	بالای ۲۰ سال	۱۵-۲۰ سال	دکتری	کارشناسی ارشد
۱	۱	۱	۳	۴	۷	۳	۹	۱
٪۱۰	٪۱۰	٪۱۰	٪۳۰	٪۲۰	٪۷۰	٪۳۰	٪۹۰	٪۱۰

نتیجه

اقلیم کردستان عراق به لحاظ قرار گرفتن بین کشورهای مهم ایران، ترکیه، عراق و سوریه و داشتن مرز با مناطق کردنشین آنها از اهمیت راهبردی برخوردار است. بعد از فدرالی شدن اقلیم در سال ۲۰۰۵، اختیارات آنها برای ارتباط با سایر کشورها بیشتر شد لذا با ایجاد ارتباط با سایر کشورها در صدد توسعه خود برآمدند. در این بین برخی از رقبا و دشمنان نظام جمهوری اسلامی ایران از این فرصت استفاده و با حضور در اقلیم در صدد استفاده از فرصت‌های اقتصادی آنجا و اشراف اطلاعاتی بر ایران برآمدند. جمهوری اسلامی ایران در بین سایر کشورها به دلیل ارتباطات قومی و نژادی با اقلیم و داشتن مرز مشترک و ایجاد نقش مثبت در موارد بسیار حساس از کمک به آنها در حمله داعش و و کمک به برطرف کردن اختلافات آنها با بغداد، دارای تاثیرگذاری بیشتری در تحولات اقلیم است. از سوی دیگر اقلیم دارای منابع نفت و گاز بسیاری است که می‌تواند فرصت‌های زیادی را برای حضور در زیرساخت‌های اقتصادی ایران فراهم کند. همچنین با توجه به ارتباطات فرهنگی دیرینه ایران و اقلیم، می‌توان از طریق فرهنگی در اقلیم نقش بیشتری ایفاء نمود و از اشتراکات فرهنگی دو طرف (کردهای ایران و عراق) برای توسعه روابط همه جانبه استفاده نمود. در صورت توسعه روابط فرهنگی و اقتصادی، امنیت ملی دو طرف به دلیل پیوند خوردن منافع مشترک ارتقاء یافته و در راستای جلوگیری از تحركات گروه‌های مخالف و ضد نظام جمهوری اسلامی ایران می‌توان از این فرصت استفاده نمود. در مجموع مهم‌ترین فرصت‌های جمهوری اسلامی ایران در اقلیم کردستان عراق را می‌توان فرصت‌های اقتصادی، فرهنگی و امنیتی دانست که با توسعه و استفاده از آنها می‌توان امنیت ملی ایران را نیز ارتقاء داد. پیشنهادات: پیشنهادات زیر برای استفاده از فرصت‌های فراروی جمهوری اسلامی ایران در اقلیم کردستان عراق ارائه می‌گردد.

- توسعه روابط سیاسی برای ایجاد زمینه حضور شرکت‌های اقتصادی ایران اقلیم: جمهوری اسلامی ایران از اقدامات آشکار که سبب ایجاد ذهنیت منفی در اقلیم کردستان عراق می‌شود جلوگیری نموده و برخی خواسته‌های خود مانند جلوگیری از استقلال و همه‌پرسی و ایجاد پایگاه توسط دشمنان نظام و... را از طریق دولت مرکزی عراق پیگیری کند.

- توسعه روابط فرهنگی و اجتماعی: اشتراکات دیرینه فرهنگی و اجتماعی بین کردهای عراق و ایران زمینه‌گرایش بیشتر آنها را فراهم نمود است لذا می‌توان با برگزاری نمایشگاه‌ها، سمینارها، همایش‌ها و دانشگاه و... تاثیرگذاری بیشتری در اقلیم داشته باشیم.

- حضور در زیرساخت‌ها و پروژه‌های اقتصادی: در حال حاضر با توجه به اشتراکات فرهنگی بین ایران و اقلیم و روابط دیرینه دوطرفه، بخوبی از زیرساخت‌های اقلیم استفاده نکرده ایم و ترکیه در این رابطه از

ایران پیشی گرفته است اما با توجه به توان تاثیرگذاری و روابط بهتر ایران با اقلیم و دولت مرکزی عراق، می‌توانیم در این زمینه تاثیرگذاری بیشتری داشته باشیم.

-جلوگیری از اقدامات سخت در روابط با اقلیم کردستان عراق: جمهوری اسلامی ایران در زمان‌های خوبی نقش واسطه و میانجی در اختلافات دولت شیعی عراق و اقلیم کردستان را بخوبی انجام داد و هرچه در این خصوص و در رابطه با کمک به آنها در دفع داعش خوب عمل کرد و در ذهن مردم کرد در عراق نقش مثبتی بجا گذاشت، در جلوگیری از همه‌پرسی و اقدامات بعد از آن نقش منفی ایجاد نمود و ذهنیت منفی از خود بجا گذاشت. در همه‌پرسی کشور عراق به اندازه ایران در خصوص جلوگیری و ممانعت از برگزاری همه‌پرسی تلاش نکرد لذا در درجه اول باید دولت عراق را در خصوص مشکلات اقلیم فعال نمود. -ایجاد نقش فعال و توازن در مناسبات اقلیم با دولت عراق: جمهوری اسلامی ایران برای استفاده از فرصت‌های فراور در اقلیم می‌تواند نقش توازنی را در مشکلات بین اقلیم با دولت مرکزی عراق ایجاد کند. به دلیل ارتباط مناسب فعلی با دولت شیعی عراق و همچنین ارتباط دیرینه و مناسب باکردهای عراق، این نقش می‌توان راهبردی و در راستای منافع ملی و زمینه ساز استفاده از فرصت‌ها باشد. این منطقه دارای فرصت‌های زیادی برای جمهوری اسلامی ایران است که قبل از حضور رقبای و دشمنان نظام، لازم است آنها را بدست گرفته تا ضمن جلوگیری از حضور دشمنان و رقبای، از فرصت‌های آنها در راستای منافع ملی استفاده کنیم.

منابع

- اخوان کاظمی، مسعود؛ عزیزی، پروانه، (۱۳۹۰)، *کردستان عراق هارتلند ژئوپلیتیکی رژیم اشغالگر قدس*، تهران: فصلنامه راهبرد شماره ۶۰
- اسلامی، مسعود، کوهی، ابراهیم، راستگو، محمد رضا، (۱۳۹۳)، *چالش‌های تجزیه عراق: منافع آمریکا و کشورهای همسایه*، تهران: فصلنامه مطالعات راهبردی، شماره ۱۰
- اسدی، علی اکبر، (۱۳۹۲)، *آمریکا و مدیریت اختلافات بغداد - اربیل*، تهران: پژوهشکده مطالعات کاربردی
- بوژمهرانی، حسن؛ پوراسلامی، مهدی، (۱۳۹۳)، *تهدیدهای نرم خودمختاری اقلیم کردستان عراق و تأثیر آن بر کردهای ایران*، فصلنامه جامعه شناسی سیاسی جهان اسلام، دانشگاه شاهد
- حاتقی، محمدرضا، سانیار، میکائیل، (۱۳۹۶)، *همه پرسى اقلیم کردستان عراق؛ منابع و تنگناهای تشکیل دولت مستقل*، تهران: فصلنامه مطالعات راهبردی، شماره دوم تابستان ۱۳۹۶
- حافظ نیا، محمدرضا، (۱۳۹۱)، *تأثیر خودگردانی کردهای شمال عراق بر کشورهای همسایه*، تهران: فصلنامه تحقیقات جغرافیایی، شماره ۸۳
- حافظ نیا، محمد رضا، قربانی نژاد، ربیاز، (۱۳۸۹)، *تحلیل تطبیقی الگوی خودمختاری کردستان عراق با الگوهای خودمختاری و فدرالیسم*، تهران: پژوهشگاه مطالعات فرهنگی
- خسروی، غلامرضا، (۱۳۹۰)، *چشم انداز عراق آینده*، تهران: پژوهشکده مطالعات راهبردی
- خبرگزاری کردپرس، (۱۳۹۷/۷/۳۰)، تهران: نتایج انتخابات اقلیم کردستان عراق
- روحی، نبی الله، (۱۳۹۳)، *استراتژی رژیم صهیونیستی در اقلیم کردستان عراق و پیامدهای امنیتی آن بر جمهوری اسلامی ایران*، فصلنامه آفاق امنیت سال هفتم، شماره ۲۴.
- رضایی، داود، (۱۳۹۴)، *اهداف و منافع رژیم صهیونیستی در اقلیم کردستان عراق و تأثیر آن بر امنیت ملی ایران*، تهران: فصلنامه مطالعات منطقه ای شماره ۳۰
- زارعی، محمد، (۱۳۹۷)، *حضور رژیم صهیونیستی در کردستان عراق*، تهران: انتشارات موسسه تحقیقات و پژوهش های سیاسی ندا.
- زارعی، بهادر، رنجیری، کمال، (۱۳۹۶)، *تحلیل چالش‌های اقلیم کردستان و حکومت مرکزی و تأثیر آن بر آینده کشور*، تهران: فصلنامه سیاست، شماره ۴
- زیباکلام، صادق؛ عبدالله پور، محمدرضا، (۱۳۹۰)، *ژئوپلیتیک شکننده کردستان عراق، عاملی همگرا در نزدیکی کردهای عراق به رژیم اشغالگر قدس*، تهران: دانشکده حقوق و علوم سیاسی، فصلنامه سیاست
- سازمند، بهاره؛ نوری، کریمی، (۱۳۹۰)، *روابط جمهوری اسلامی ایران و حکومت اقلیم کردستان*، تهران: فصلنامه مطالعات خاورمیانه

- عبدالله خانی، علی، (۱۳۸۶) *نظریه های امنیت*، تهران، ابرار معاصر
- عبدالله پور، محمدرضا، (۱۳۹۱)، *تعارض ژئوپلیتیکی کردستان عراق با میدان های منطقه ای*، تهران: فصلنامه تحقیقات جغرافیایی
- عه بدوللا، خه بات، (۲۰۰۵)، *بنه ماتئوریه کانی جوگرافیای عه سکه ری کوردستانی باشور*، سلیمانیه، چاپی دوره دوم
- قربانی، ارسلان، قنبری، اکرم، (۱۳۹۰)، *بررسی راهبردی سیاست خارجی آمریکا در کردستان عراق و امنیت ملی جمهوری اسلامی ایران*، تهران: فصلنامه راهبرد
- محمدیان، علی؛ ترابی، قاسم، (۱۳۹۵)، *تبیین تاثیرات تحولات عراق بر اقلیم کردستان*، فصلنامه علوم سیاسی، شماره ۴
- مسعودنیا، حسین، رضازاده، مجتبی، (۱۳۹۶)، *اقلیم کردستان عراق و جمهوری اسلامی ایران در عصر وابستگی متقابل، فرصت ها و چالش ها*، فصلنامه تحقیقات سیاسی بین الملل دانشگاه آزاد واحد شهرضا
- نصری، قدیر؛ رضایی، داود، (۱۳۹۳)، *امکان سنجی استقلال کردستان عراق و تأثیر آن بر امنیت ملی جمهوری اسلامی ایران*، فصلنامه امنیت پژوهشی شماره ۴۲.
- نصری، قدیر، (۱۳۹۷)، *ترامپ با موضوع کردهای عراق چه خواهد کرد*، فصلنامه جهان اسلام، شماره ۶۷
- نامی محمد حسن؛ محمدپور علی، (۱۳۸۷)، *جغرافیای کشور عراق با تأکید بر مسائل ژئوپلیتیک*، تهران: انتشارات سازمان جغرافیایی نیروهای مسلح
- Atroush,i. (2014). *invest in kurdestan in irag*. Retrived from: <http://belkib.com>
- Braun, V. & Clarke, V. (2006). "Using thematic analysis in psychology" *Quqlitative Research in Psychology*.14,Number1
- Hawrami, Hemin(2015), *The Iraqi Kurdistan Isll*, *Turkish policy Quarterly*, Volume
- Meintjes,Albertusjacobus, *The complication of Kurdish independence*.journal of political science,scientifice research publishing,2018, available at:www.scrip.org/journal/ojps2018
- Mostafa jalal hasan, *the kurds in Iraq:problem an solution* available at: <http://doi.org/10.3127/jopss.10005/april 2018>
- Martin, Kamran, *Lineages of the Islamic state:An international historical sociology of state deformation in Iraq*, journal of historical sociology,march 2017
- Mills, Robin M. (2013), *Northern Iraqs Oil Chessboard:Energy,Politics and*
- *Power*.Insight Turkey.Vol.15,No.I